

Ψηφιακά τοπία, ιδεολογίες, ρευστός ρατσισμός

Πανεπιστήμιο Πατρών
Τμήμα Φιλολογίας
Ειδίκευση Γλωσσολογίας

&

Cardiff University
School of English,
Communication and Philosophy

Διαδικτυακή ημερίδα στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος

TRACE

Ανιχνεύοντας τον ρατσισμό στον αντιρατσιστικό λόγο:
Μια κριτική προσέγγιση στον ευρωπαϊκό δημόσιο λόγο
για τη μεταναστευτική και προσφυγική κρίση

ΕΛΙΔΕΚ.
Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας & Καινοτομίας

Πρόγραμμα Ημερίδας

Ημέρα & Ώρα:

Τετάρτη 29 Μαρτίου 2023

12:15 – 16:30

12:15-13:15	Τ. Σπηλιώτη, <i>Αναπληρώτρια Καθηγήτρια (Reader)</i>	#γκρικ#νοτ: Διαγραφηματικές πρακτικές και γλωσσικές ιδεολογίες σε ψηφιακά τοπία
13:15-14:00	Κ. Τζωρτζάτου, <i>Μεταδιδακτορική ερευνήτρια TRACE</i> Α. Αρχάκης, <i>Καθηγητής – Επιστημονικός Υπεύθυνος TRACE</i>	Διαμορφώνοντας μια εργαλειοθήκη ανίχνευσης του ρατσισμού σε ένα σώμα ελληνικών αντιρατσιστικών κειμένων
14:00-14:30	Μ. Λυμπέρι, <i>Υποψήφια διδακτόρισα – Υπότροφη Ιδρύματος Μεντζελόπουλος</i>	Μη/Αναπαράσταση και συγκρότηση του/της Άλλου/ης ως 'ρευστής απειλής': από την υποστήριξη στην αποστροφή
14:30-15:00	Διάλειμμα	
15:00-15:30	Ν. Παναγάκη, <i>Υποψήφια διδακτόρισα – Υπότροφη ΕΛΙΔΕΚ</i>	Ο αντιρατσιστικός λόγος σε μαθητές/τριες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: δεδομένα, προκλήσεις και προοπτικές
15:30-16:00	Σ. Κουφού, <i>Υποψήφια διδακτόρισα – Εκπαιδευτικός</i>	Η διδακτική αξιοποίηση της «διπλής γλώσσας»: μια πορεία προς την κριτική γλωσσική επίγνωση και τον κριτικό γραμματισμό
16:00-16:30	Ει. Σκούρα, <i>Υποψήφια διδακτόρισα</i>	Αξιοποιώντας κείμενα με ρευστό ρατσισμό στο πλαίσιο των πολυγραμματισμών: προτάσεις κριτικού γραμματισμού και στάσεις των εκπαιδευτικών

Περιλήψεις

#γκρικ#νοτ: Διαγραφηματικές πρακτικές και γλωσσικές ιδεολογίες σε ψηφιακά τοπία

Τερέζα Σπηλιώτη, Cardiff University

Στις συνθήκες έντονης κινητικότητας, αλλά και ανισότητας, που βιώνουμε στις σύγχρονες διαδικτυακές κοινωνίες, τα ψηφιακά μέσα παίζουν σημαντικό ρόλο στη συγκρότηση μιας πραγματικότητας που επιτρέπει συναντήσεις και μείξεις γλωσσών και πολιτισμών και, ενδεχομένως, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ρευστούς προσδιορισμούς και υβριδικές ταυτότητες. Στα ψηφιακά τοπία μία όψη γλωσσικής υβριδικότητας που βασίζεται ιδιαίτερα στη γραφή ως σημειωτικό πόρο επικοινωνίας είναι η *διαγραφηματικότητα* (trans-scripting, Androutsopoulos 2015), δηλαδή η αναπαράσταση στοιχείων μιας γλώσσας στο γραφικό σύστημα μιας άλλης. Αρχικά τέτοια φαινόμενα μελετήθηκαν στο πλαίσιο της χρήσης των Λατινοελληνικών ή Greeklish και σε μεγάλο βαθμό συνδέθηκαν με τους τεχνολογικούς περιορισμούς των ψηφιακών μέσων.

Διαγραφηματικές πρακτικές, όμως, παρατηρούνται και σήμερα στα ψηφιακά γλωσσικά τοπία. Για παράδειγμα, χρήστες του διαδικτύου μεταγράφουν λέξεις ή εκφράσεις που συνδέονται με την Αγγλική γλώσσα με χαρακτηριστές άλλων γραφικών συστημάτων, όπως το Κυριλλικό ή το Ελληνικό αλφάβητο, τα κινεζικά ιδεογράμματα κλπ. Σε αυτή την παρουσίαση, θα διερευνήσουμε τη χρήση Ελληνοαγγλικών ή engreek σε συγκεκριμένα ψηφιακά περιβάλλοντα και θα προσεγγίσουμε τη διαγραφηματικότητα ως μια διαδικασία επαναγραφής που δημιουργικά αναμειγνύει στοιχεία από ένα ευρύτερο ρεπερτόριο γλωσσικών και άλλων σημειωτικών πόρων, και επιτελείται προς (και για) συγκεκριμένους διαδικτυακούς αποδέκτες (Spilioti 2019). Στην ανάλυση θα εξετάσουμε: (α) ποιες στρατηγικές επαναγραφής χρησιμοποιούνται στα ψηφιακά τοπία, (β) σε ποιο διαδικτυακό κοινό απευθύνονται, και (γ) πώς οι επαναγραφές λειτουργούν ως πιθανοί ενδείκτες ιδεολογικών τοποθετήσεων που συμβάλλουν στη συγκρότηση ταυτοτήτων. Η συζήτηση των ιδεολογικών τοποθετήσεων που παρατηρούνται στα πλαίσια των διαγραφηματικών πρακτικών θα θέσει ερωτήματα σχετικά με το πώς ο εθνικός και ο μετα-εθνικός λόγος (Αρχάκης 2020) διαπλέκονται στην καθημερινή γλωσσική χρήση τόσο στα ψηφιακά τοπία όσο και σε αστικά γλωσσικά τοπία που παρουσιάζουν στοιχεία διαγραφηματικότητας.

Βιβλιογραφία

- Androutsopoulos, J. (2015). Networked multilingualism: Some language practices on Facebook and their implications. *International Journal of Bilingualism* 19 (2): 185-205.
- Αρχάκης, Α. (2020). *Από τον εθνικό στον μετα-εθνικό λόγο: Μεταναστευτικές ταυτότητες και κριτική εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Spilioti, T. (2019). From transliteration to trans-scripting: Creativity and multilingual writing on the internet. *Discourse, Context and Media* 29, article number: 100294. (10.1016/j.dcm.2019.03.001)

Διαμορφώνοντας μια εργαλειοθήκη ανίχνευσης του ρατσισμού σε ένα σώμα ελληνικών αντιρατσιστικών κειμένων

Κοριακούλα Τζωρτζάτου¹, Αργύρης Αρχάκης¹, Ράνια Καραχάλιου² & Βάσια Τσάμη¹, Πανεπιστήμιο Πατρών¹ & Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων²

Οι μεταναστευτικές και προσφυγικές αφίξεις στον ευρωπαϊκό χώρο κατά τα έτη 2015-2017 οδήγησαν στην ανάδυση ποικίλων στάσεων και πρακτικών εκ μέρους των ευρωπαϊκών κρατών, οι οποίες χαρακτηρίζονται από αλληλεγγύη έως και ξενοφοβία. Έτσι, παράλληλα με τον ρατσιστικό λόγο, τέθηκαν σε κυκλοφορία πλήθος αντιρατσιστικών κειμένων με θέμα το μεταναστευτικό και προσφυγικό ζήτημα, τα οποία στοχεύουν στην καταπολέμηση του ρατσισμού. Στο πλαίσιο αυτό, επιδιώξή μας είναι να αναδείξουμε ότι οι ρατσιστικές αντιλήψεις για μεταναστευτικούς και προσφυγικούς πληθυσμούς δεν καλλιεργούνται μόνο μέσα από τον λόγο μίσους, ο οποίος δαιμονοποιεί απροκάλυπτα τους πληθυσμούς αυτούς, αλλά και μέσα από τον φαινομενικά αντιρατσιστικό λόγο, ο οποίος, ενώ προσβλέπει στην καταγγελία των ρατσιστικών πρακτικών, καταλήγει να συγκαλύπτει και να αναπαράγει ανισότητες. Από αυτή τη συνύπαρξη ρατσιστικών και αντιρατσιστικών θέσεων στα ίδια (περι)κείμενα προκύπτει ένα νέο είδος αμφίσημου ρατσισμού, ο *ρευστός ρατσισμός* (Weaver 2016: 63-64).

Στη μελέτη αυτή παρουσιάζουμε μία εργαλειοθήκη, η οποία περιλαμβάνει ένα σύνολο εργαλείων ανίχνευσης του ρατσισμού σε αντιρατσιστικά κείμενα. Η δημιουργία της εργαλειοθήκης προέκυψε από την κριτική επεξεργασία του πρώτου ψηφιακού σώματος ελληνικών αντιρατσιστικών κειμένων για μεταναστευτικούς και προσφυγικούς πληθυσμούς. Πιο συγκεκριμένα, το σώμα που διαμορφώσαμε περιλαμβάνει 830 αντιρατσιστικά κείμενα ή κειμενικά αποσπάσματα, η συλλογή των οποίων βασίστηκε σε συγκεκριμένα κριτήρια, όπως η δημόσια, ελεύθερη πρόσβαση στα κείμενα, η χρονική περίοδος δημοσίευσης των κειμένων, η κατοχύρωση της αντιρατσιστικότητας των κειμένων και η συνάφειά τους με το μεταναστευτικό και προσφυγικό ζήτημα. Πρόκειται για θεσμικά ή/και μιντιακά κείμενα, τα οποία προέρχονται από 41 διαφορετικές πηγές, αριθμούν 501.744 χιλιάδες λέξεις και έχουν συνταχθεί από πολυάριθμους/ες συγγραφείς. Σύμφωνα με την κριτική ανάλυση ενδεικτικών κειμένων του σώματος, οι ρατσιστικές θέσεις και απόψεις εμφολοχρούν στα αντιρατσιστικά κείμενα μέσω δύο βασικών οδών: της *διάκρισης* και της *αφομοίωσης* και, ειδικότερα, μέσω 3 *υποκατηγοριών διάκρισης* και 2 *υποκατηγοριών αφομοίωσης*. Ως εκ τούτου, η εργαλειοθήκη περιλαμβάνει 5 εργαλεία για την εντοπισμό των 5 υποκατηγοριών ρατσισμού. Κάθε εργαλείο αποτελεί μια ερώτηση για την ανίχνευση ρατσιστικών θέσεων σε αντιρατσιστικά κείμενα, η οποία καλεί τον/την αναγνώστη/τρια να κοιτάξει προσεκτικά τα γλωσσικά μέσα (ανα)παραγωγής ρατσιστικών νοημάτων.

Η λειτουργικότητα των εργαλείων/ερωτήσεων αναδείχθηκε στην εφαρμογή τους σε κάθε κείμενο του σώματος. Βάσει της εφαρμογής αυτής, ανιχνεύτηκε ποιες υποκατηγορίες ρατσισμού εντοπίζονται σε κάθε κείμενο ή ποια κείμενα είναι αμιγώς αντιρατσιστικά. Στο πλαίσιο αυτό, τα κείμενα επισημειώθηκαν ως προς τις πληροφορίες που προσδιορίζουν τη ρατσιστικότητα τους. Από τη διαδικασία αυτή προέκυψε ότι το σώμα των 830 αντιρατσιστικών κειμένων διακρίνεται σε δύο υπο-σώματα: *ένα υπο-σώμα 814 κειμένων ρευστού ρατσισμού*, δηλαδή ένα υποσύνολο κειμένων στα οποία ανιχνεύτηκαν υποκατηγορίες ρατσισμού, και *ένα υπο-σώμα 16 αμιγώς αντιρατσιστικών κειμένων*, δηλαδή ένα υποσύνολο κειμένων στα οποία δεν ανιχνεύτηκαν υποκατηγορίες ρατσισμού.

Η εργαλειοθήκη και το επισημειωμένο σώμα ελληνικών αντιρατσιστικών κειμένων βρίσκονται καταχωρημένα σε μια ψηφιακή βάση δεδομένων, η οποία σε επιστημονικό επίπεδο επιχειρεί τη λεγόμενη *Ανοικτή Επιστήμη* (Open Science), ενώ σε κοινωνικό επίπεδο την ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα ρατσισμού και ρευστού ρατσισμού.

Βιβλιογραφία

Weaver, S. (2016). *The Rhetoric of Racist Humour: US, UK and Global Race Joking*. London: Routledge.

Αντιρατσιστικοί λόγοι και διαχείριση της ‘ανεκτής ετερότητας’: Κατασκευάζοντας νέες πολιτικές επιτήρησης του/της ‘Άλλου/ης’ Μαρία Λυμπέρη, Πανεπιστήμιο Πατρών

Ολοένα και περισσότερες μελέτες αναδεικνύουν ότι ο ρατσισμός προκειμένου να λειτουργήσει στα συνεχώς μεταβαλλόμενα περικείμενα αποκτά πιο ρευστές μορφές και στηρίζεται σε αμφισημίες, με αποτέλεσμα (και σκοπό) να παραμένει αόρατος. Στο πλαίσιο, αυτό ένας ευρύτερος προβληματισμός που τίθεται είναι τι είδους αλλαγές θα μπορούσαν να γίνουν όσον αφορά τις θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις των αντι/ρατσιστικών λόγων, ώστε να είναι πιο αποτελεσματικές για την ανίχνευση τυχόν αμφισημιών.

Στην κατεύθυνση αυτή, αξιοποιώντας τις θεωρητικές έννοιες του *ρευστού φόβου* (liquid fear; Bauman, 2006) και της *μη/ανοχής* (in/tolerance; Brown, 2006, 2008), η παρούσα πραγμάτευση εισάγει την έννοια της *ρευστής απειλής*. Η έννοια αυτή εξετάζεται στο πλαίσιο της μη/αναπαράστασης και, συγκεκριμένα, υπό το πρίσμα των θεωριών της *έγκλησης* (interpellation; Butler, 1997; Arendt, 1998) και της *απόρριψης* (abjection; Kristeva, 1982; Butler, 1993) και εκλαμβάνεται ως μια απειλή που δεν αναπαρίσταται ρητά, αλλά υπονοείται και έτσι παραμένει λιγότερο ορατή.

Με βάση τα παραπάνω, η έρευνα που θα παρουσιάσω εστιάζει σε πέντε μιντιακά πολυτροπικά κείμενα που υποστηρίζουν ρητά τους/τις μετανάστες/τριες και την εγκατάστασή τους στην Ελλάδα, για την ανάλυση των οποίων αξιοποιούνται τα μεθοδολογικά εργαλεία που προτείνει ο van Leeuwen (2008). Το βασικό συμπέρασμα στο οποίο καταλήγω είναι ότι τα κείμενα απηχούν, σχετικά με τους/τις μετανάστες/τριες, τη ρατσιστική πρόσληψη του/της αφετηριακά απειλητικού Άλλου/ης, επανα-νοηματοδοτώντας τον/την ωστόσο ως ρευστή απειλή. Πιο συγκεκριμένα, θα υποστηρίξω ότι τα κείμενα:

- αναπαριστώντας συστηματικά και ορατοποιώντας έναν/μια ανεκτό/ή Άλλο/η (βάσει της ανάλυσης, διαπιστώνεται ότι αυτός/η ο/η ανεκτός/ή Άλλος/η είναι είτε ο/η *ελαχιστοποιημένος/η* είτε ο/η *αφομοιωμένος/η* Άλλος/η),
- απορρίπτουν σιωπηλά έναν/μια μη-ανεκτό/ή απειλητικό/ή Άλλο/η, ο/η οποίος/α ωστόσο δεν αναπαρίσταται ρητά και παραμένει αόρατος/η, συγκροτώντας έτσι μια ρευστή απειλή.

Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στο ότι αυτή η επανα-νοηματοδότηση των μεταναστών/τριών ως ρευστής απειλής αποτελεί πρόσφορο έδαφος, αφενός, για τη στοιχειοθέτηση ενός ρευστού φόβου απέναντι στους/στις μετανάστες/τριες, αφετέρου, για τη μετατόπιση των πολιτικών αποστροφής, με το πρόσχημα μάλιστα της ανοχής.

Βιβλιογραφία

- Arendt, H. 1998. *The Human Condition*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Bauman, Z. 2006. *Liquid fear*. Cambridge: Polity Press.
- Brown, W. 2006. *Regulating Aversion: Tolerance in the Age of Identity and Empire*. Princeton: Princeton University Press.
- Brown, W. 2008. Tolerance as/in civilizational discourse. *Nomos* 48, 406-411.
- Butler, J. 1993. *Bodies that matter: On the Discursive Limits of "Sex"*. New York: Routledge.
- Butler, J. 1997. *Excitable Speech: A Politics of the Performative*. New York: Routledge.
- Kristeva, J. 1982. *Powers of Horror: An Essay on Abjection*. Trans: L. S. Roudiez. New York: Columbia University Press.
- van Leeuwen, T. 2008. *Discourse and Practice: New Tools for Critical Analysis*. New York: Oxford University Press.

Ο αντιρατσιστικός λόγος σε μαθητές/τριες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: δεδομένα, προκλήσεις και προοπτικές
Νικολέττα Παναγάκη, Πανεπιστήμιο Πατρών

Ως αντίδραση στο φαινόμενο του ρατσισμού και στις διάφορες εκφάνσεις του (φρικαλεότητες των ναζί, διακρίσεις εις βάρος των μαύρων κλπ.), αναδύθηκε ο αντιρατσισμός, ο οποίος αντιστέκεται σε κάθε είδους διάκριση και κατάχρηση εξουσίας. Σε αυτό το πλαίσιο, ο αντιρατσιστικός λόγος αποτελεί την έκφραση της αντιρατσιστικής συνείδησης, η οποία τα τελευταία χρόνια προωθείται περαιτέρω λόγω της αυξημένης κινητικότητας των μεταναστευτικών-προσφυγικών πληθυσμών. Παρόλα αυτά ρατσιστικές πρακτικές εξακολουθούν να λαμβάνουν χώρα σε ποικίλα πλειονοτικά περιβάλλοντα, όπως, μεταξύ άλλων, το σχολείο (van Dijk 2021).

Το ενδιαφέρον της παρούσας ανακοίνωσης εστιάζεται στο σύγχρονο ελληνικό σχολείο όπου συνυπάρχουν πλειονοτικοί/ές, μετανάστες/τριες και πρόσφυγες/ισσες μαθητές/τριες. Στόχος μου είναι να εντοπίσω τον αντιρατσιστικό λόγο των μαθητών/τριών Ε' και ΣΤ' δημοτικού και να διερευνήσω τις μορφές που αυτός παίρνει όταν αφορά τους/τις νεοεισερχόμενους/ες πρόσφυγες/ισσες. Αξιοποιώντας εργαλεία των Κριτικών Σπουδών Λόγου και συγκεκριμένα τη Λογοϊστορική Προσέγγιση (Reisigl & Wodak 2016), διαπίστωσα ότι οι μαθητές/τριες αξιοποιούν στρατηγικές λόγου που αναπαριστάνουν τους/τις πρόσφυγες/ισσες ως ίσους/ες, ως οικείο μέρος της κοινωνικής τους πραγματικότητας και ως αποδέκτες/τριες ρατσισμού. Από τα υπό ανάλυση δεδομένα προέκυψαν νέες στρατηγικές λόγου που εμπλουτίζουν το ήδη εκτεταμένο σύνολο στρατηγικών λόγου που προτείνεται από τη βιβλιογραφία (βλ. ενδεικτικά Reisigl & Wodak 2001).

Βιβλιογραφία

- Reisigl, M., & Wodak, R. (2001). *Discourse and discrimination. Rhetoric of racism and antisemitism*. Routledge.
- Reisigl, M., & Wodak, R. (2016). The Discourse-Historical Approach (DHA). In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of Critical Discourse Studies* (3rd ed., pp. 23-61). Sage.
- Van Dijk, T. A. (2021). *Antiracist Discourse: Theory and History of a Macromovement*. Cambridge University Press.

Η διδακτική αξιοποίηση της «διπλής γλώσσας»: μια πορεία προς την κριτική γλωσσική επίγνωση και τον κριτικό γραμματισμό
Σοφία Κουφού, Πανεπιστήμιο Πατρών

Από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα, νέα ρεύματα στη Γλωσσολογική Επιστήμη που υποστηρίζουν την επικοινωνιακή-λειτουργική χρήση της γλώσσας (Halliday, 1985) καθώς και δύο εξελίξεις στη Βρετανία, το κίνημα της Γλωσσικής Επίγνωσης (“Language Awareness”) και η Κριτική Ανάλυση Λόγου ως προσέγγιση μελέτης της γλώσσας (βλ. Fairclough, 1989) θεμελιώνουν καινούριες βάσεις στη Διδακτική της Γλώσσας. Αναδύεται βαθμιαία η Εκπαιδευτική Γλωσσολογία που θέτει ως κύριο στόχο τη γλωσσική επίγνωση των μαθητών και δίνει έμφαση στα διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης (βλ. Hawkins, 1984). Παράλληλα, το κίνημα του Κριτικού Γραμματισμού (βλ. Freire, 1973) προτάσσει ως αναγκαιότητα την αλλαγή κατεύθυνσης της γλωσσικής εκπαίδευσης προς την προετοιμασία κριτικά σκεπτόμενων πολιτών. Στην Ελλάδα, παρά την αλλαγή της στόχευσης των Προγραμμάτων Σπουδών από το 2003, φαίνεται ότι οι περισσότερες δραστηριότητες των διδακτικών εγχειριδίων αναπαράγουν γλωσσικές, κειμενικές και κοινωνικές συμβάσεις χωρίς να ενθαρρύνουν την κριτική αντιμετώπιση αυτών. Ωστόσο, στο σύγχρονο κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον η γλωσσική εκπαίδευση δεν μπορεί να περιορίζεται στην άσκηση των μαθητών/τριών σε γλωσσικές ικανότητες αλλά οφείλει να στοχεύει στην κατανόηση της διαλεκτικής σχέσης γλώσσας και κοινωνίας και στη συνειδητοποίηση της συμβολής της γλώσσας στη δημιουργία ταυτοτήτων και κυρίαρχων ιδεολογιών (Αρχάκης & Τσάκωνα, 2011).

Στην παρούσα εργασία, χρησιμοποιούνται αυθεντικά διαφημιστικά κείμενα και αξιοποιείται διδακτικά η «διπλή γλώσσα» (doublespeak) στοχεύοντας στην ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης και ευρύτερα του κριτικού γραμματισμού μαθητών/τριών Στ’ δημοτικού. Ο όρος «διπλή γλώσσα» χρησιμοποιείται για να περιγράψει τη χρήση της γλώσσας με τέτοιο τρόπο ώστε να παραβιάζεται σκόπιμα η επικοινωνιακή λειτουργία, μέσω αποσιώπησης πληροφοριών και δημιουργίας ασάφειας (Ξυδόπουλος, 2008· Lutz, 1989). Παρουσιάζονται αποτελέσματα πιλοτικής έρευνας στα πλαίσια διδακτορικής διατριβής που σκοπό έχει να εξετάσει αν η διδακτική αξιοποίηση της «διπλής γλώσσας» σε εκπαιδευτικό πλαίσιο μπορεί να αποφέρει ικανοποιητικά αποτελέσματα ως προς την ανάπτυξη της κριτικής γλωσσικής επίγνωσης των μαθητών/τριών.

Βιβλιογραφία

- Αρχάκης, Α. & Τσάκωνα, Β. (2011). *Ταυτότητες, αφηγήσεις και γλωσσική εκπαίδευση*. Αθήνα: Πατάκης.
- Fairclough, N. (1989). *Language and power*. London: Longman.
- Freire, P. (1973). *Education for critical consciousness*. New York, Seabury Press.
- Halliday, M. A. K. (1985). *An introduction to functional grammar* (1st ed.). London: Edward Arnold
- Hawkins, E. W. (1984). *Awareness of language: An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Κουτσογιάννης, Δ. (2017). Γλωσσική διδασκαλία χθες, σήμερα, αύριο. Μια πολιτική προσέγγιση. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].
- Lutz, W. (1989). *Doublespeak*. New York: Harper & Row.
- Ξυδόπουλος, Γ. (2008). *Λεξικολογία. Εισαγωγή στην ανάλυση της λέξης και του λεξικού*. Αθήνα: Πατάκης.

**Αξιοποιώντας κείμενα με ρευστό ρατσισμό στο πλαίσιο των πολυγραμματισμών:
προτάσεις κριτικού γραμματισμού και στάσεις των εκπαιδευτικών**
Ειρήνη Σκούρα, Πανεπιστήμιο Πατρών

Έχοντας ενσωματωθεί στα περισσότερα σύγχρονα προγράμματα σπουδών ο κριτικός γραμματισμός βρίσκεται τις τελευταίες δεκαετίες στο επίκεντρο των συζητήσεων για τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος. Κεντρική επιδίωξή του είναι να καταστήσει τους/τις μαθητές/τριες ικανούς/ές να ανιχνεύουν στα κείμενα φαινόμενα κοινωνιογλωσσικών ανισοτήτων και διακρίσεων, όπως είναι ο ρατσισμός προς τους μεταναστευτικούς-προσφυγικούς πληθυσμούς. Και είναι γεγονός ότι οι ρατσιστικές διακρίσεις προς τους πληθυσμούς αυτούς μπορεί να αναπαράγονται με έμμεσο και καλυμμένο τρόπο ακόμα και σε κείμενα που φαινομενικά έχουν αντιρατσιστική στόχευση (Αρχάκης κ.ά. 2023). Ωστόσο, η κριτική επεξεργασία τέτοιων κειμένων δεν έχει τύχει της αρμόζουσας προσοχής στη σχολική πράξη.

Στο πλαίσιο αυτό, ο πρώτος στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι ο σχεδιασμός προτάσεων κριτικού γραμματισμού αξιοποιώντας προσχηματικά αντιρατσιστικά κείμενα, τα οποία προωθούν ένα υπόρρητο είδος ρατσισμού, τον ρευστό ρατσισμό (Weaver 2016). Ακολουθώντας το μοντέλο των πολυγραμματισμών (multiliteracies model, Kalantzis & Cope 2012), εστιάζω στην κριτική ανάλυση μιας χιουμοριστικής αφήγησης, η οποία, αν και έχει αντιρατσιστική πρόθεση, εξακολουθεί να αναπαράγει ρατσιστικές αντιλήψεις για τους μεταναστευτικούς-προσφυγικούς πληθυσμούς. Σκοπός των συγκεκριμένων εκπαιδευτικών προτάσεων είναι οι μαθητές/τριες να μπορούν να εντοπίζουν, να αμφισβητούν και να επιχειρούν να μεταβάλουν τις ρατσιστικές τοποθετήσεις που καλλιεργούνται από τον φαινομενικά αντιρατσιστικό λόγο. Δεδομένου ότι για την υλοποίηση αντίστοιχων προγραμμάτων κριτικής εκπαίδευσης απαραίτητη είναι η ευαισθητοποίηση και η συμβολή των εκπαιδευτικών, ο δεύτερος στόχος της ανακοίνωσης είναι η ανίχνευση των στάσεων μιας ομάδας εκπαιδευτικών απέναντι σε τέτοιου είδους δραστηριότητες. Η πιλοτική διερεύνηση των αξιολογήσεών τους φέρνει στην επιφάνεια τόσο θετικές όσο και επιφυλακτικές στάσεις προς την αξιοποίηση αντίστοιχων δραστηριοτήτων.

Βιβλιογραφία

- Αρχάκης Α, Καραχάλιου, Ρ. & Τσάκωνα, Β. (επιμ.). (2023). *Ιχνηλατώντας τη Διείσδυση του Ρατσισμού στον Αντιρατσιστικό Λόγο: Μελέτες για τον Ρευστό Ρατσισμό*. Εκδόσεις Πεδίο.
- Kalantzis, M. & Cope, B. (2012). *Literacies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Weaver, S. (2016). *The rhetoric of racist humor: US, UK and global race joking*. London: Routledge.